

Kirkeorglet gør sig som party-instrument

Hammond-lyden går sin sejrsgang indenfor jazz og blues. Hør den i disse dage.

AF **FLEMMING CHRISTIANSEN**

For 75 år siden byggede en amerikaner et elorgel, som små kirker og hjem skulle have råd til. Hans konkurrent byggede en hidtil uset type højttaler.

De to blev virkelig bitre på hinanden, men uden at vide det skabte de tilsammen en af musikinstrumenthistoriens mest sveddryppende parforhold.

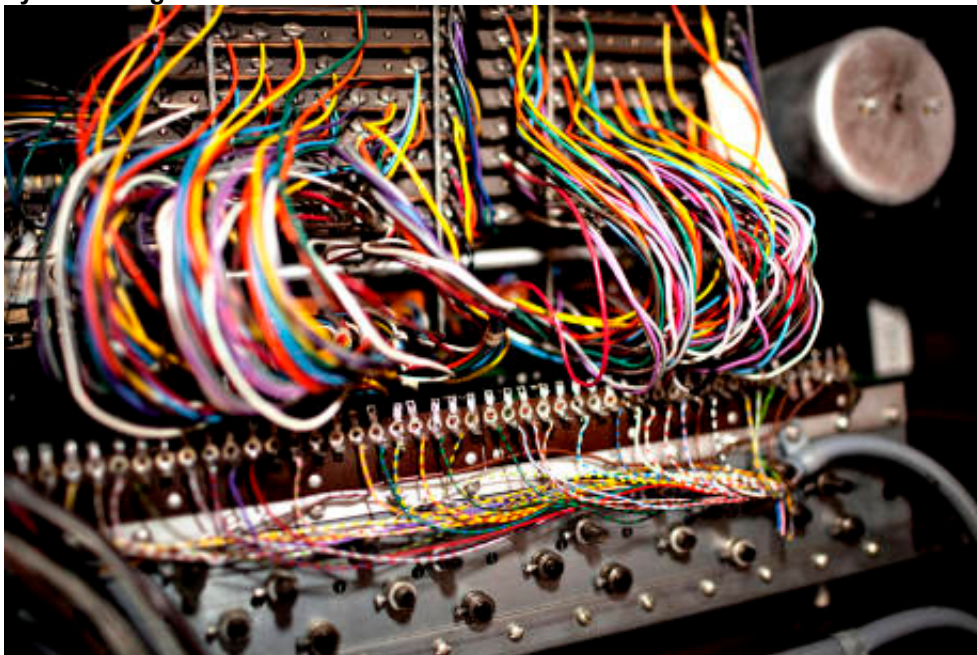
Skrammet

Kjeld Lauritsen spiller i morgen søndag med blandt andre guitaristen Randy Johnston på Kruts Carport.

Han lader sig i øvrigt høre andre steder de fleste af festivalens dage. Der er så mange skrammer i Kjeld Lauritsens Hammondorgel, at man må spørge sig selv, om det med nød og næppe har overlevet et flystyrt. Fra meget stor højde.

Alligevel bliver det bugseret ud af varebilen og ind på cafeen med en varsomhed, som var det en fin antikvitet. Det er det næsten også. Det er en original amerikaner fra 1957.

Lyder fame godt

Hot. Man kan lugte varmen fra de elektriske komponenter, når Kjeld Lauritsen tænder for sin Hammond. Foto: Per FolkverOg når Kjeld Lauritsen åbner fronten og titter ind til de hundredvis af ledninger i alle farver, tonehjul og radiatorer, der lyser, når motoren går i gang, så forstår man forsigtigpusleriet. For der er meget, der kan gå i stykker, splintres eller blive revet over.

»Ja, du må sgu ikke spørge mig, hvad der foregår derinde, og hvordan den egentlig laver lyden, for jeg ved ikke så meget om det. Og jeg kan heller ikke reparere så meget af det, selv om jeg lodder en ledning en gang i mellem. Men det lyder fame godt«, erklærer Kjeld Lauritsen og hopper op på bænken, tramper på baspedalerne og giver keyboardet en ordentlig omgang, så Kruts Carport emmer af funkadeliske svingninger.

LÆS ARTIKEL [Jazzens nørderi skræmmer kvinderne væk](#)

Kjeld Lauritsen er en af Danmarks temmelig mange traktører af hammondlyd kombineret med den mindst lige så karakteristiske lyd fra Leslie-højttaleren. For mange rytmiske musikere er lige netop den kombination lige så

essentiell som ketchup og sennep.

»Ja, det her instrument blev jo ikke lavet for at skabe partystemning, men snarere på at tjene penge på små kirker og også på private menneskers behov for at kunne have et orgel hjemme i stuen. Men det gik unægtelig noget anderledes«, lyder Kjeld Lauritsens analyse af et helt specielt stykke global musikhistorie.

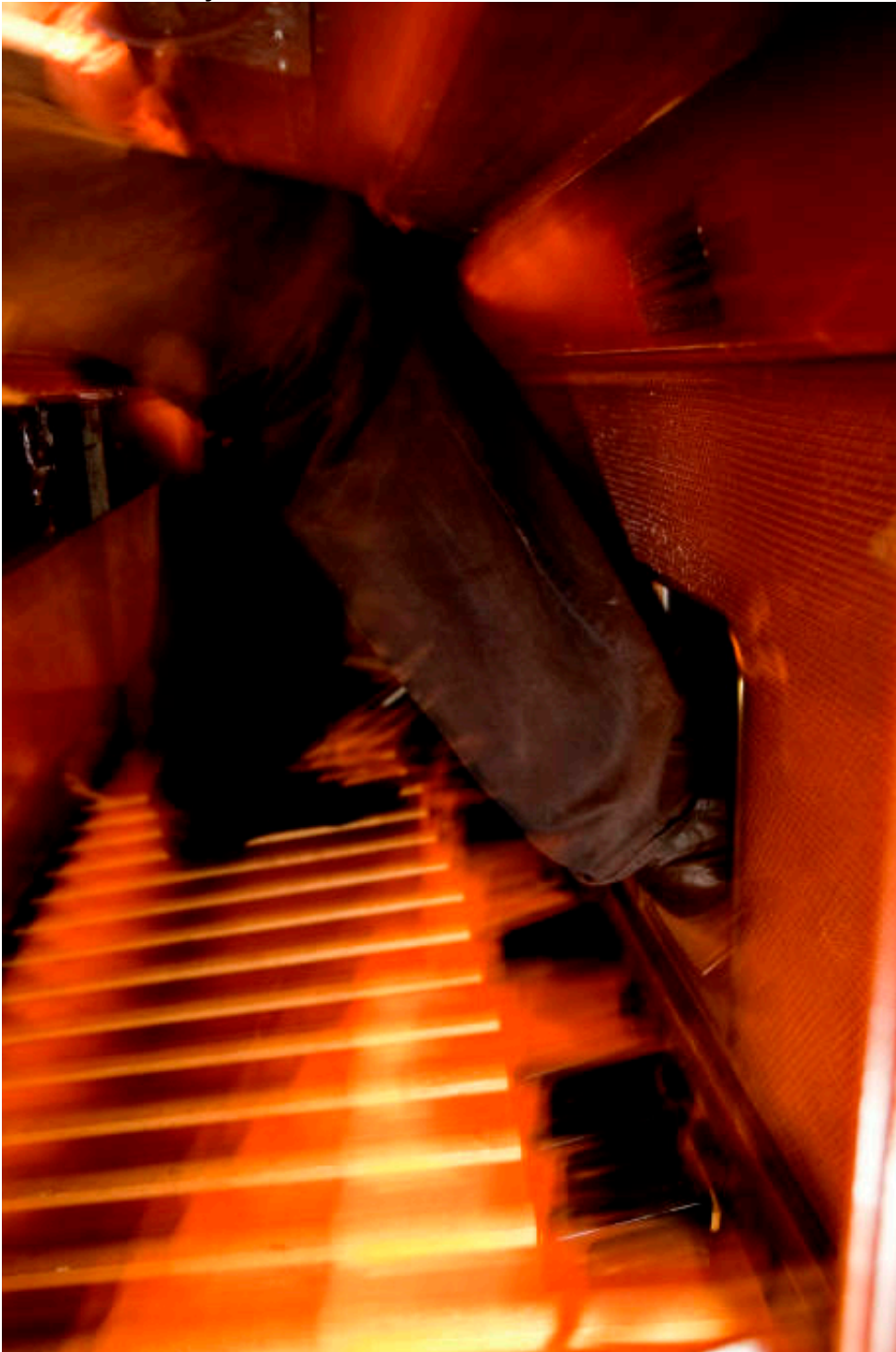
Hammondorglet – både med og uden Leslie-boks – har siden leveret karakteristisk lyd til rockorkestre så forskellige som Procol Harum, Emerson, Lake and Palmer og Deep Purple. Og til jazzverdensstjerner som dr. Lonnie Smith og Joey DeFrancesco, der begge spiller på Copenhagen Jazzfestival – sammen med en masse danske hammond-inficerede bands.

LÆS ANMELDELSE [Kæmpeorganist fik det til at rykke i kroppen](#)

Som Kjeld Lauritsen siger:

»Det blev mere party end salmer«.

To skæbner – én lyd

Måske er det for meget at sige, at de to amerikanske lydopfindere Don Leslie og Laurens Hammond hadede hinanden dengang i 1930'erne og 1940'erne. Men der udviklede sig en kulde og bitterhed mellem dem, der gør det til et sjældent eksempel på

skæbnens ironi, at netop de to konkurrenters produkter sat sammen som siamesiske instrumenttvillinger har skabt en unik lyd, der har gået sin sejrsgang over hele kloden.

Laurens Hammond drev *The Hammond Organ Company*, som solgte en ny type el-orgler som billigt alternativ til de almindelige luftdrevne pipeorgler – både til kirker og private folks hjem. Og højttalere kunne Hammond skam også levere. Helt almindelige stationære højttalere.

LÆS ARTIKEL [Cæcilie Trier anbefaler sexet kærestemusik på jazzfestivalen](#)

Med rumklang

Don Leslie ville gerne arbejde for Hammond, men blev afvist, da han søgte i 1936. I stedet fik han arbejde hos en underentreprenør for fabrikken, hvor han udskiftede dele i Hammonds produkter hjemme hos folk. Efter få år gik Leslie så i gang med at skrue sin egen højttalertype sammen.

Han ville gerne genskabe den dejlige rumklang i kirkerne, når Hammondorglet spillede for fuld skrue, så han biksede med en metode, hvor højttalerne inde i boksen svinger rundt og skaber en rumklangeffekt.

Den første Leslie-boks stammer fra 1940, og den blev meget populær. Doppler-effekt hedder det, og vi kender alle netop den effekt fra blandt andet trafikken, hvor lyden af for eksempel udrykningskøretøjers sirener synes at ændre tonehøjde, når de passerer forbi. ifølge alle de kilder, Politiken JazzLive har kunnet støve op, kunne Laurens Hammond simpelthen ikke udstå den lyd, Leslie havde skabt til hans orgel.

Leslie var senere storsindet nok – eller jobhungrende nok – til at tilbyde at sælge sin opfindelse til Hammondfabrikkerne, 17 år efter at han var blevet afvist i døren. I håb om, at han *nu* ville blive ansat. Men da Hammondfabrikkerne ikke havde svaret ham efter en måned, var bruddet endeligt.

LÆS [Guide: Her er din ruteplan til jazzfestivalen](#)

Hammond/Leslielyden gik sin sejrsgang indenfor jazz og blues især og blev til mange penge. Og stor kunst. Resten er historie, og

Men havde hr. Hammond ansat hr. Leslie, første gang hr. Leslie bankede på, ville hr. Hammond have ejet rettighederne til opfindelsen. Og navnet.

Klik, smæld

»Det er jo også lige meget med den historie, bare det lyder godt«, som Kjeld Lauritsen siger, mens han jammer på sit udstyr nogle timer før, han skal spille med sit orkester The Organizers.

Antallet af Hammond-modeller er stort, og for feinschmeckere og nørdere (og dem er der mange af) har hver model sit særlige udtryk. Men Kjeld Lauritsen mener nu, at lyden er stort set den samme i Hammond B3, som rigtig mange hippe musikere spiller på, og så hans egen model A100.

Lad os ikke forfalde til ingeniørdetaljer, men princippet i et hammondorgel er, at tonerne skabes af mekaniske tonehjul, som drejer under elektromagnetiske pick-upper. Sådan står der i hvert fald i opslagsværkerne. Resten er mest mekanik. Og det kan høres, for ud over den vibrerende lyd er Hammond-musik også fuld af smæld og klik fra pedaler og tangenter og dele, der bevæger sig.

Særlig vibration

Leslie-højtalerens svingninger aktiverer Kjeld Lauritsen med hånden på en knap på keyboardet, hvor han får hjulet til enten at køre langsomt, hurtigt eller stoppe.

»Lyden er særlig fed, når man bremser de to højtalere i kabinettet, for så kommer de ud af sync og skaber en særlig vibration, mens de stopper op«.

Kjeld Lauritsen demonstrerer ved at hive nummeret 'I can't stop loving you' gennem en masse forskellige lydbilleder, hvor han hiver i forskellige knapper og forvrænger og forstørrer bestemte dele af lydbilledet.

»Ja, mange opfatter måske hammondlyden som lidt corny, og andre synes kun, at den er til party, men det er nu heller ikke hele sandheden. Der er da sjæl i den, selv om den ikke er så indadvendt som Keith Jarrett«

Noget i retningen af, at kirken kommer hen på kroen?

»Ja, lige præcis«.

Selv startede Kjeld Lauritsen i sin tid med at spille Hammondorgel, fordi »jeg blev så træt af ustemte klaverer«.

Et Hammondorgel – den ægte vare altså – kan koste mellem 20.000 og 100.000 kroner, og Leslieboksen, der efter manges opfattelse er uundværligt tilbehør, kan snildt snige sig op på 20.000 kroner også. Ingen af delene konstrueres længere efter den originale opskrift. Men lyden kan genskabes elektronisk og digitalt. Og det er der en del, som tyr til.

Ikke Kjeld Lauritsen. Med garanti.